

БЪЛГАРСКИЯТ РЕЛАТИВЕН РЕЗУЛТАТИВЕН ПРЕЗЕНС И НЕГОВИТЕ ЧЕШКИ ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ

Стилиян Стойчев
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

THE BULGARIAN RELATIVE RESULTATIVE PRESENT AND ITS CZECH FUNCTIONAL EQUIVALENTS

Stiliyan Stoychev
St. Kliment Ohridski University of Sofia

The report examines word forms of the active indicative **relative resultative present tense** (pluperfect or past perfect tense) in Bulgarian as well as some of their **functional equivalents** in the Czech language. The subject matter of the report is the **grammatical asymmetry** between the Bulgarian language and the Czech language in this area of verbal variation. The purpose of the report is to study the theoretical grounds for choosing one or another solution in the translation of the said verbal forms from **Bulgarian** into **Czech**.

Key words: Bulgarian, Czech, grammatical asymmetry, functional equivalent, relative resultative present tense

Обект на изследване в доклада са (а) словоформи от типа *бях ял – бе(ше) ял – бе(ше) ял – бяхме яли – бяхте яли – бяха яли*, т.е. словоформи на темпорално немаркираната, но резултативно и свидетелски маркираната таксисна грамема **активен индикативен релативен резултативен презенс**¹ (по-нататък РРП) в българския език (по-нататък БЕ) и (б) някои техни доминантни **функционални еквиваленти**² (по-нататък ФЕ) в съвременния чешки език (по-нататък ЧЕ). Негов предмет са проявите на **граматична асиметрия** между БЕ и ЧЕ в тази област на глаголното словоизменение. Целта на доклада е да проследи теоретичните основания за избора на съответните ФЕ на въпросните български глаголни форми в ЧЕ.

¹ Т.е. *изявително резултативно сегашно време в миналото* или *индикативен плусквамперфект*.

² За принципа на функционалните еквиваленти вж. Стойчев 2015: 31 – 32.

Анализираният емпиричен материал е ексцерпиран от включените в Паралелния корпус на Чешкия национален корпус (по-нататък ЧНК – ПК) предимно оригинални български текстове и техни чешки преводи, по-рядко оригинални чешки текстове и техни български преводи или чужди оригинални текстове и техни български и чешки преводи (вж. източниците).

С оглед на формата на статията тук разглеждаме само някои регистрирани в ЧНК – ПК дискурсни употреби на българския РРП (както в главното, така и в системно обусловеното му значение) и неговите чешки и евентуални български ФЕ.

I. БЪЛГАРСКИЯТ РЕЛАТИВЕН РЕЗУЛТАТИВЕН ПРЕЗЕНС В ГЛАВНОТО МУ ЗНАЧЕНИЕ

Главното значение на минимално маркирания РРП би могло да бъде формулирано като *‘непреизказана свидетелски обективно изявена едновременност на резултат от действие в плана на миналото’* (срв. и Куцаров 2007: 260, Ницолова 2008: 302)³.

A. Основни дискурсни употреби на релативния резултативен презенс

За основни дискурсни употреби на РРП смятаме т. нар. актуален плусквамперфект, както и неактуалните хабитуален плусквамперфект и итеративен плусквамперфект.

1. Актуален релативен резултативен презенс

Емпиричен материал:

(1) Вятърът, който цяла нощ слиза от Атина към Пирея, все още не беше паднал пред изгрева. / *Vítr, který vane z Athén k Pireu celou noc až do východu slunce, dosud neulehl* [Мут1];

(2) Легнал си бях, когато ме извикаха. / *Už jsem ležel, když mě zavolali* [Дон];

(3а, б, в) Тоя многогодишен часовник отдавна беше изслужил службата си: машините се бяха изтъркали, пружините разслабили... / *Tento starobylý krám měl už dávno doslouženo. Stroj byl vychozený, péro ochablé...* [Ваз];

³ Различна формулировка предлага В. Маровска (Маровска 2013: 272), но това е свързано с различното ѝ отношение към резултативността (Маровска 2005, 2013).

(4) Все още беше пребледнял. / Byl stále ještě bledý [Дон];

(5) Когато се събудих, другите бяха вече станали. / Když jsem otevřel oči, byli ostatní vzhůru [Кал];

(6) Родителите ми се бяха развели отдавна. / Rodiče byli dávno po rozvodu [Ур].

Актуалният РРП сигнализира актуални в плана на миналото резултати от действия, представляващи фон не само на изразени с аорист основни действия в повествованието (Ницолова 2008: 302), но и на изразени с имперфект допълнителни фонове действия. Образува се от **перфективи**. Формите често са придружавани от лексикални единици като *вече*, *(все) още* и др. под., функциониращи като своеобразни резултативни оператори. В ЧЕ – извън контекста на подчинените допълнителни и подложни изречения и на подчинените условни изречения със съюза *kdyby* ‘ако’ – това съдържание се изразява по принцип с помощта на ирелевантни по отношение на признаците ‘*ренаративност*’, ‘*свидетелственост*’ и ‘*релативност*’ **ФЕ**. Това са глаголи или глаголни конструкции, оформени в ирелевантния по отношение на признака ‘*резултативност*’ и релативно употребен **претерит**⁴. Обикновено става въпрос за еквивалентни предимно общорезултативни или специалнорезултативни **перфективни глаголи** (1), евентуално за техни **статални имперфективни корелати** (2), както и за най-разнообразни **резултативни и/или статални конструкции** на глаголите *být* ‘съм’ и *mít* ‘имам’ с пасивен партицип (3а) или негов адекватен дериват (3б), порядко адекватен дериват на активен партицип (3в), примарен адекватив (4), адverb (5) или адverbиал (6), също изключително често придружавани от резултативни оператори като *už* ‘вече’, *ještě* ‘вече’ и др. под.⁵ Свидетелствеността и темпоралната релативност най-често биват имплицирани от контекста.

⁴ В книжовния ЧЕ в подобен контекст като морфологичен архаизъм е възможен и т.нар. **антепретерит** (Шлосар 2017) или **плюсквамперфект** (Щиха 2017).

⁵ За изразяването на резултативност в БЕ и ЧЕ вж. Стойчев 2015, а за повече подробности за резултативността в ЧЕ вж. Щиха 2013: 639 – 649.

2. Хабитуален релативен резултативен презенс

Емпиричен материал:

(7а, б) И с хайдути работа **беше имал** той, и в тъмница **бе лежал**. / I s hajduky **měl** co dělat, i v žaláři **seděl** [Ст];

(8) Той **бе свикнал** да ги <= *розите* > вижда постоянно около Елена. / <...>, **byl** na ně <= *na růže* > **zvyklý** od Eleny [ДимД2].

Хабитуалният РРП експлицира резултати от неактуални – т.е. постоянни, привични, обичайни – действия в плана на миналото, представящи фон на основните събития в повествованието. Често се комбинира с лимитиращи адвербиали, експлициращи продължителни интервали от време. За разлика от актуалния РРП той се образува предимно от **имперфективи** (7а, б), по-рядко от **перфективи** (8). В ЧЕ извън контекста на подчинените допълнителни и подложни изречения, както и на подчинените условни изречения със съюза *kdyby* ‘ако’, му съответстват **ФЕ**, които са предимно оформени в ирелевантния по отношение на признаците ‘*ренаративност*’ и ‘*свидетелственост*’ **пре-терит** еквивалентни **имперфективи** (7а, б) или **резултативни** и/или **статални конструкции** (8).

3. Итеративен релативен резултативен презенс

Емпиричен материал:

(9) Виждала съм те няколко пъти. / **Viděla** jsem tě tady už několikrát [ДимД1];

(10) Често **бе засичал** как възхитени или жадни мъжки погледи следят едничката хубава жена на строежа; <...>. / **Vídal** často nadšené nebo toužebné mužské pohledy, které sledovaly jedinou hezkou ženu na stavbě; <...> [Мут2];

(11) Мюрие **бе споменавал** много пъти пред нея, че като лекар Доминго е по-добър от Ередиа. / Muriet se před ní několikrát **zmínil**, že jako lékař je Domingo schopnější než Heredia [ДимД1];

(12) Вече вървахме по скритите пътеки не по-зле от овчарите, защото ги **бяхме извървели** по сто пъти. / Vyznali jsme se už v skrytých stezkách stejně dobře jako zdejší pastevci, když **jsme** je nejmíň stokrát **prochodili** [Дон].

Итеративният РРП изразява резултати от неактуални повтарящи се в миналото действия и често се комбинира с адвербиали за повторяемост. Образува се и от **имперфективи** (9–11), и от **перфективи** (12). Негови **ФЕ** в ЧЕ са оформени в ирелевантния по отношение на

признака 'свидетелственост' претерит както от итеративни **имперфективи** (9, 10), така и **перфективи** в неактуална, итеративна употреба (11, 12). Емпиричният материал показва известна асиметрия между БЕ и ЧЕ по отношение на видовата дистрибуция. В БЕ преобладава имперфективният РРП с итеративно значение, но негови **ФЕ** в ЧЕ са доста често оформени в претерит перфективи (11).

Б. Неутрализации на релативния резултативен презенс

В качеството си на таксисно и резултативно маркирана грамема употребеният в главното си значение **РРП** може да бъде заместван от немаркираните си корелати – (1) от таксисно немаркирания *нерелативен резултативен презенс* и (2) от резултативно немаркирания *релативен презенс*, употребени в общото им значение.

1. Нерелативен вместо релативен резултативен презенс⁶

Емпиричен материал:

(13) Казах им, че **съм** гледал този филм. {Срв. *Бях гледал този филм и им го казах.*} / Řekl jsem jim, že ten film **jsem** už **viděl** [Кал];

(14) Изведнъж тя забеляза, че двамата **бяха** **вкопчили** <срв. *са вкопчили*> ръцете си конвулсивно един в друг. / Najednou si všimla, že **mají** křečovitě **propletené** prsty... [ДимД1];

(15) Брат Гонзало забеляза по стъклото, че **сте** **взели** <срв. *бяхте взели*>, преди да легнете, приспивателно. / Bratr Gonzalo poznal podle krabičky, že **jste si vzala** prášky pro spaní [ДимД1].

В таксисно слаби морфологични позиции⁷ са налице условия за *таксисна неутрализация на РРП*. Емпиричният материал обаче показва, че за узуса е характерна по-скоро *конкуренция между нерелативния и релативния резултативен презенс*. Това се дължи на факта, че при граматичното оформяне на своето изказване говорещият (респ. пишещият) може да приложи две различни гледни точки – или собствената си гледна точка на участник във факта на съобщаването, т.нар. гледна точка „отвън“ (тогава реферираното събитие е ориентирано към изказването), или гледната точка на участника в съобщавания факт от плана на миналото (на когнитивния субект, на глаголното лице), т.нар. гледна точка „отвътре“ (тогава реферираното събитие е

⁶ Перфект вместо плусквамперфект.

⁷ Такива са например подчинените допълнителни и подложни изречения след *verba dicendi, scribendi, sentiendi* и *cogitandi*, както и подчинените определителни изречения след техни именни деривати или след техни синоними.

ориентирано към минал момент, който за участника в него е сегашен) (Ницолова 2008: 266).

В БЕ се прилагат – макар и с различен успех – и двете гледни точки. Така например в подчинените (а) допълнителни изречения след *verba dicendi* и *scribendi* (13) и (б) определителни изречения след техни именни деривати доминира гледната точка „отвътре“, т.е. таксисната неутрализация е почти облигаторна. В подчинените (а) допълнителни (14, 15) и (б) подложни изречения след *verba sentiendi* и *cogitandi*, както и в подчинените (в) определителни изречения след техни именни деривати пък е налице конкуренция между двете гледни точки дори в едни и същи синтактични условия и у едни и същи автори (14 и 15) или преводачи, т.е. тук таксисната неутрализация е факултативна.⁸ В ЧЕ при аналогичните синтактични условия се прилага гледната точка „отвътре“, т.е. **ФЕ** както на **българския РРП**, така и на употребения вместо него в общото си значение **резултативен презенс** обикновено са оформени в ирелевантния по отношение на признака ‘*резултативност*’ **претерит** предимно общорезултативни или специалнорезултативни **перфективни глаголи** (13, 15), евентуално и оформени в релативно употребен **презенс** резултативни и/или статални **глаголни конструкции** (14) и статални **имперфективни глаголи**.

2. Релативен презенс вместо релативен резултативен презенс⁹

Емпиричен материал:

(16) Да бяхме разсъдили, преди да **отпратеше** <вм. *беше отпратил*> съгласието си, <...>. / Měli jsme si to rozmyslit, než **jsi odeslal** svůj souhlas, <...> [Мут3];

(17) Ако постъпките на генерал Д. **се увенчаеха** <вм. *се бяха увенчали*> **с успех** <...>, сигурно щеше да бъде изпратен на Западния фронт, <...>. / Kdyby **byl** generálův záměr **úspěšný** <...>, Bentze by poslali někam na západní frontu <...> [ДимД2].

В слаба за резултативна позиция е възможна и **резултативна неутрализация на РРП**. Чешките **ФЕ** – било то глаголи (предимно **перфективни**), било то **резултативни** и/или **статални конструкции** – обикновено са оформени в резултативно ирелевантния **претерит** (16),

⁸ Трябва да се има предвид, че *verba dicendi* и *scribendi* и техните именни деривати предполагат и конкуренция между корелативните по признака ‘*ренаративност*’ непреизказни и преизказни форми (вж. по-долу II – 3).

⁹ Имперфект вместо плюсквамперфект.

а в подчинените изречения – с условния съюз *kdyby* ‘ако’ и в резултативно ирелевантния **кондиционал** (17).

II. БЪЛГАРСКИЯТ РЕЛАТИВЕН РЕЗУЛТАТИВЕН ПРЕЗЕНС В ОБЩОТО МУ ЗНАЧЕНИЕ

В системно обусловеното си морфологично значение българският **РРП** експлицира *липса на данни за преизказана или непреизказана свидетелски или несвидетелски обективно или субективно изявена едновременност или разновременност на резултат от действие в плана на миналото* (срв. и Куцаров 2007: 260).

В слаби за маркираните му корелати позиции **РРП** се реализира в общото си значение и в качеството си на техен немаркиран корелат може да ги замества, т.е. наблюдаваме морфологична неутрализация на маркираните грамемии на съответните морфологични категории – (1) на темпорално маркирания *релативен резултативен футур*, (2) на модално маркирания *кондиционал* и (3) на преизказно маркирания *ренаративен РРП*.

1. Релативен резултативен презенс вместо релативен резултативен футур¹⁰

Емпиричен материал:

(18) След няколко часа щяха да са преминали <срв. *бяха преминали*> Скалистите планини¹¹. <...> Снегът беше спрял. / Ještě pár hodin a Skalisté hory **budou zdolány** <срв. *O pár hodin později byly Skalisté hory zdolány.*>. <...> Přestalo sněžit [Верн];

(19) <...>, Хари побягна от трапезарията право в килера под стълбището. <...> След няколко секунди той вече бе отнесъл <срв. *щеше да е отнесъл*> тежкия си куфар до входната врата. / Harry se z obývacího pokoje vytratil dřív, <...>, a zamířil rovnou k přístěnku pod schody. <...> V několika vteřinách dovláčil <срв. *dovleče*> svůj kufr k domovním dveřím [Роу].

Когато става въпрос за резултат от действие, което е следходно от гледна точка на минал ориентационен момент, но предходно и вече реализирано от гледна точка на изказването, т.е. на сегашния ориента-

¹⁰ Плусквамперфект вместо футурум екзактум претерити.

¹¹ В този пример не става въпрос за транспозиция, а за факултативна морфологична неутрализация или другояче казано – за конкуренция между въпросните грамемии. В цитираните текстове са формите в получер шрифт, а формите в получер курсив в скобите са техни конкурентни в съответния контекст еквиваленти.

ционен момент, той може да бъде темпорално ориентиран спрямо който и да е от тях. Това обяснява и наблюдаваната при неговото граматично оформление **конкуренция** между **релативните резултативни футур** (18) и **презенс** (19) в БЕ и съответно между релативно употребените резултативно ирелевантни **футур** (18) и **претерит** (19) в ЧЕ.

В БЕ в някои подчинени изречения, чиито главни изречения изразяват бъдещи събития, е налице облигаторна **темпорална неутрализация на футуралните грамем** (Ницолова 2008: 278 – 279, 284, 296 – 297), т.е. употреба на **презенсните грамем** в тяхното общо значение. Емпиричният материал не само че потвърждава това, но дори води и до още едно заключение – че при **релативните футурални грамем** тя е съпровождана и от **таксисна неутрализация**. Това означава, че в подобни синтактични условия вместо **РРП**, очакван на мястото на релативния резултативен футур, се среща предимно **резултативният презенс** като негов нерелативен корелат (20). Извън контекста на подчинените условни изречения (за тях вж. по-долу II – 2) неговите чешки **ФЕ** – било то глаголи, било то **резултативни и/или статални конструкции** – обикновено са оформени в релативно употребения резултативно ирелевантен **футур** (20), евентуално и в резултативно ирелевантния **кондиционал**.

2. Индикативен релативен резултативен презенс вместо кондиционал¹²

Емпиричен материал:

(20) **Ако не беше срещнал** Гергана, сигурно щяха да задигнат и палтото от гърба му. / *Kdyby nepotkal Gerganu, určitě by ho obrali o poslední košili* [Кал];

(21) **Ако бе подал** ръка на Найден за другарски съвет, щеше да стане жалък и смешен в очите на съперника си, <...>. / *Kdyby byl podal Najdenovi ruku k přátelské poradě, stal by se v očích svého soupeře, <...>, ubohý a směšný* [ДимБ];

(22) **Ако я бях погубил** със своето нищожество или слабост, какво изкупление би могъл да измисли моят злощастен ум? / *Jestli jsem ji zničil svou ničemností nebo slaboštvím, jaké vykoupení by si mohl vymyslet můj nebohý rozum?* [Веж];

(23) **И ако бе решил** да убие себе си, защо трябваше да убива и нея? / *A je-li rozhodnut zabít sebe, proč zabíjet i ji?* [ДимД2].

¹² Индикативен плусквамперфект вместо кондиционал.

В качеството си на модално немаркирана грамема **РРП** може да замества модално маркираната с признака ‘*условност*’ корелативна грамема **кондиционал**, т.е. да настъпи **модална неутрализация на кондиционала** по този признак. Специално в подчинените условни изречения тази неутрализация е почти облигаторна¹³. Чешки **ФЕ** на българския **индикативен РРП** в подчинените изречения с условния съюз *kdyby* ‘ако’ са **кондиционалът**, при това както **нерелативният** (20), така и **релативният** (21)¹⁴, в подчинените изречения с останалите условни съюзи – и **претеритът** (22), а при подмяна на гледната точка на участника във факта на съобщаването с тази на участника в съобщавания факт вместо претерит е възможен и релативно употребен **презенс** (23).

3. **Неренаративен вместо ренаративен релативен резултативен презенс**¹⁵

В качеството си на немаркиран корелат **неренаративният РРП** може в общото си значение да замества своя ренаративно маркиран корелат, стига в изказването да има ренаративен оператор, и тогава е налице **ренаративна неутрализация на ренаративния РРП**. Като маркиран член на доста морфологични категории ренаративният РРП много често е подлаган и на други морфологични неутрализации – особено темпорална. *Verba dicendi, scribendi, sentiendi* и *cogitandi* и именните им деривати предполагат и конкуренция между корелативните по признака ‘*ренаративност*’ непреизказни и преизказни форми, от една страна, и/или между корелативните по признака ‘*релативност*’ неотносителни и относителни темпорални форми, от друга страна. Освен това в рамките на ренаратива релативната опозиция се снема изцяло.

Емпиричен материал:

(24) Хари бе сигурен, че съчиняваха как според тях бе пострадал <срв. *как бил пострадал*> Малфой. / Harry si byl jistý, že právě

¹³ Употребеният в подчинени условни изречения кондиционал е своеобразен морфологичен архаизъм (срв. Маровска 2007: 110 – 111). В подобен контекст той е стилистично маркиран, характерен е за книжовния БЕ и за определени автори.

¹⁴ В традиционните чешки граматика *нерелативният кондиционал* се нарича *kondicionál přítomný* ‘сегашен кондиционал’, а *релативният* – *kondicionál minulý* ‘минал кондиционал’.

¹⁵ Непреизказан вместо преизказан плусквамперфект.

dávají dohromady vlastní verzi toho, jak Malfoy **přišel ke svému zranění** [Роу];

(25) Според преданията членовете на братството **бяха направили** <вм. *били направили*> каменна карта <...>. / *Podle legendy vytvořilo* bratrstvo kamennou mapu <...> [Бр];

(26) Според нея тази нощ го **бяха повикали** <вм. *били повикали*> в Лувъра не като специалист по символика, а като заподозрян <...>. / *Podle Sophie nebyl dnes v noci povolán* do LouXavru soby odborník na symboly, ale jako hlavní podezřelý <...> [Бр];

(27) Според нея точно това ме **било разboleяло** <срв. *беше разboleяло*>. / *Bezťak jsem byl prý nemocný* právě z toho [Ур].

Чешките **ФЕ** на употребения в общото си значение български **РП** (24 – 26) са същите като тези на неговия **ренаративен корелат** (27) – комбинации от **ренаративен оператор**¹⁶ и ренаративно ирелевантния **претерит**.

И така, резултатите от представеното изследване могат да бъдат обобщени по следния начин:

1. Основни дискурсни употреби на българския **РП** в неговото главно морфологично значение са актуалната, хабитуалната и итеративната. Неговите чешки **ФЕ** в тези му употреби са оформени в релативно употребен **претерит** общорезултативни или специалнорезултативни **перфективни глаголи**, статални **имперфективни глаголи** и резултативни и/или статални **глаголни конструкции**¹⁷, често придружавани от **резултативни оператори** като *už* ‘вече’, *ještě* ‘вече’ и др. под.

2. В качеството си на таксисно, резултативно и свидетелски маркирана грамема **РП** може в морфологично слаба позиция да бъ-

¹⁶ Обстоятелството, че преизказността не е морфологизирана в ЧЕ, обяснява и много по-големия брой, по-голямото структурно разнообразие и по-високата фреквентност на чешките **преизказни оператори** в сравнение с притежаващия морфологично преизказване български език. За преизказването в ЧЕ вж. Щиха 2013: 932 – 936.

¹⁷ По същество чешките резултативни глаголни конструкции са комбинации на глаголите *být* ‘съм’ и *mít* ‘имам’ с пасивни или активни департиципиални адективи (например: *dárky už měla koupené* ‘вече беше купила подаръци’ и *jeho nos byl opuchlý/nos měl opuchlý* ‘носът му беше отеъкъл’), а статалните – комбинации на глаголите *být* ‘съм’ и *mít* ‘имам’ със статални адвербиали (наречия или предложни изрази, например: *už byla vzhůru* ‘вече беше станала (от сън)’ и *děti ještě neměla v posteli* ‘децата ѝ още не си бяха легнали’).

де подложен на съответната морфологична неутрализация – било то облигаторна, било то факултативна.

(а) Като таксисно маркиран той може да бъде заменян от немаркирания си корелат – таксисно немаркирания резултативен презенс – и тогава негови чешки **ФЕ** са **перфективни глаголи**, оформени в релативно употребен **претерит**, или **имперфективни глаголи** (най-често статални) и **глаголни конструкции** (резултативни и/или статални), оформени в релативно употребен **презенс**.

(б) Като резултативно маркиран той може да бъде заменян от немаркирания си корелат – нерезултативния релативен презенс – и тогава негови чешки **ФЕ** са **глаголи** и **глаголни конструкции** (резултативни и/или статални), оформени в релативно употребен **претерит**, а в подчинените условни изречения след съюза *kdyby* ‘ако’ – в **кондиционал**.

3. В системно обусловеното си морфологично значение при определени морфологични неутрализации българският **РРП** може да бъде употребяван вместо съответните си маркирани корелати, евентуално в конкуренция с тях, в морфологично слаби за тях позиции, а именно:

(а) вместо релативния резултативен футур – в този случай неговите чешки **ФЕ** са глаголи, оформени или в релативно употребени **футур** и **претерит**, или в **кондиционал**, и резултативни и/или статални **глаголни конструкции**;

(б) вместо кондиционала – в този случай неговите чешки **ФЕ** са **глаголи** и резултативни и/или статални **глаголни конструкции**, оформени в **кондиционал** в условните изречения със съюза *kdyby* ‘ако’, а в останалите условни изречения – в **претерит**;

(в) вместо ренаративния РРП и тогава негов чешки **ФЕ** са оформени в релативно употребен **претерит глаголи** и резултативни и/или статални **глаголни конструкции** в комбинация с ренаративни оператори.

Дори само приведените в изложението емпиричен материал убедително илюстрира проявите на конкуренция между различни езикови средства в БЕ – морфологични, синтактични и лексикални – при изразяване на следеното тук семантично съдържание в различни дискурсни условия. Регистрираните чешки **ФЕ** на българския активен индикативен **РРП** в главното му, но особено красноречиво – в системно обусловеното му значение, категорично потвърждават на-

личието на значителна граматична асиметрия – при това не само формална, но и функционална – между БЕ и ЧЕ конкретно в изследвания сектор от граматичните им системи.

ИЗТОЧНИЦИ

ЧНК – ПК: Gladkova, H., N. Kalajdzievová, M. Vavřín: *Korpus InterCorp – bulharština, verze 11 z 19.10.2018. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2018* <<http://www.korpus.cz>>.

БЪЛГАРСКИ АВТОРИ

Ваз: Вазов, И. *Под игото*. София: Български писател, 1972. // Vazov, I. / překl. Hanzová, Z. *Pod jařtem*. Praha: Odeon, 1968.

Веж: Вежинов, П. *Барьерата. Белият гуцер*. София: Български писател, 1977 // Vežinov, P. / překl. Kufnerová, Z. *Bariéra*. Praha: Odeon, 1980.

ДимБ: Димитрова, Б. *Лавина*. Пловдив: Христо Г. Данов, 1971. // Dimitrova, B. / překl. Hronková, D. *Lavina*. Plzeň: Stráž, 976.

ДимД1: Димов, Д. *Осъдени души*. София: Български писател, 1960. // Dimov, D. / překl. Nováková, L.; Mára, K. *Odsouzené duše*. Praha: Odeon, 1969.

ДимД2: Димов, Д. *Поручик Бенц*. София: Български писател, 1987. // Dimov, D. / překl. Маха, P. ml. *Láska poručíka Bentze*. Praha: Melantrich, 1972.

Дон: Дончев, А. *Време разделно*. София: Български писател, 1964. // Dončev, A. / překl. Reinerová, H. *Přelom*. Praha: Odeon, 1972.

Кал: Калчев, К. *Двама в новия град*. Пловдив: Христо Данов, 1982. // Kalčev, K. / překl. Kříž, V. *Dva v novém městě*. Praha: Naše vojsko, 1989.

Мут1: Мутафчиева, В. *Алкивиад Велики*. Пловдив: Христо Г. Данов, 1976. // Mutafčieva, V. / překl. Махová, A. *Alkibiades Veliký*. Praha: Odeon, 1986.

Мут2: Мутафчиева, В. *Белот на две ръце*. София: Български писател, 1973. // Mutafčieva, V. / překl. Hronková, D. *Pasiáns pro dva*. Praha: Lidové nakladatelství, 1980.

Мут3: Мутафчиева, В. *Случаят Джем*. София: Отечествен фронт, 1967. // Mutafčieva, V. / překl. Маха, P. *Sultáni a diplomaté*. Praha: Naše vojsko, 1974.

Ст: Стоев, Г. *Цена на златото*. Велико Търново: Слово, 2002. // Stoev, G. / překl. Nováková, L. *Cena zlata*. Praha: Melantrich, 1975.

ЧЕШКИ АВТОРИ

Ур: Урбан, М. / прев. Михайлова, М. *Седмоцърквие* – Панорама, бр. 1, 2002, 249 – 263 [откъс от роман]. // Urban, M. *Sedmikostelí*. Praha: Argo, 2001 (2. vydání).

ДРУГИ АВТОРИ

Бр: Браун, Д. / прев. Бъчваров, К. *Шифърът на Леонардо*. София: Бард, 2003 // Brown, D. / překl. Dušek, Z. *Šifra mistra Leonarda*. Praha: Metafora, 2003.

Верн: Верн, Ж. / прев. Иванова, Г. *Пътешествие около света за 80 дни*. София: Труд, 2006. // Verne, J. / překl. Pospíšil, J. *Cesta kolem světa za osmdesát dní*. Praha: Albatros, 1971.

Роу: Роулинг, Дж. К. / прев. Мелнишка, М. *Хари Потър и затворникът от Азкабан*. София: Егмонт България, 2001. // Rowlingová, J. K. / překl. Medek, P. *Harry Potter a vězeň z Azkabanu*. Praha: Albatros, 2001.

ЛИТЕРАТУРА

Куцаров 2007: Куцаров, И. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. [Kutsarov, I. Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya.] Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2007.

Маровска 2005: Маровска, В. *Новобългарският перфект*. [Marovska, V. Novobalgarskiyat perfekt.] София: Издателство „РОМИНА“, 2005.

Маровска 2007: Маровска, В. *Стилистика на българския език*. [Marovska, V. Stilistika na balgarskiya ezik.] Пловдив: „КОТА Принт“, 2007.

Маровска 2013: Маровска, В. *Референция и реферирание в света на езика*. [Marovska, V. Referentsiya i referirane v sveta na ezika.] Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2013.

Ницолова 2008: Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. [Nitsolova, R. Balgarska gramatika. Morfologiya.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008.

Стойчев 2015: Стойчев, С. *Функционално-семантичните микрополе-та на резултативността в съвременния български и в съвременния чешки език (опит за моделиране и конфронтативен анализ)*. [Stoychev, S. Funktsionalno-semantichnite mikropoleta na rezultativnostta v savremenniya balgarski i v savremenniya cheshki ezik (opit za modelirane i konfrontativen analiz).] // *Съпоставително езикознание*. 2015, № 2, 30 – 45.

Шлосар 2017: Šlosar, D. Antepřéteritum. // Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ANTEPRÉTERITUM> (poslední přístup: 23.06.2019).

Щиха 2013: Štícha, F. a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013.

Щиха 2017: Štícha, F. Plusquamperfektum. // Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/ANTEPRÉTERITUM> (poslední přístup: 23.06.2019).